

ضرورت جایگاه آمایش سرزمین در برنامه ریزی توسعه شهرهای ساحلی با تأکید بر ملاحظات پدافند غیرعامل (مطالعه موردی شهر چابهار)

شمسی شیرانی، هانیه‌السادات اسلامی مهدی آبادی، زهرا احمدی

^۱ کارشناس درآمد و عضو شورای پژوهشی شهرداری زاهدان

^۲ کارشناس درآمد و عضو شورای پژوهشی شهرداری زاهدان

^۳ مسئول IT و عضو شورای پژوهشی شهرداری زاهدان

چکیده

امروزه توجه به نقش و اهمیت شهرهای ساحلی و تأکید بر توسعه و آبادانی آنها از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. بر اساس اصول توسعه پایدار ضرورت دارد تا این‌گونه مناطق در برنامه آمایش سرزمین که در برنامه ریزی‌های توسعه از جایگاه بالاتری برخوردار می‌باشد به دلیل آنکه استفاده بهینه از قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها در راستای بهبود وضعیت مادی و معنوی در قلمرو جغرافیایی خاص را مدنظر قرار می‌دهد و از طرفی نیز پتانسیل‌های بالقوه هر منطقه در بخش‌های مختلف را شناسایی، ساماندهی و نظام بخشی می‌نماید، مورد تأکید ویژه قرار گیرد. از سویی توجه به آسیب پذیری این مناطق در مواقع تهدیدات دشمن و مخاطرات جنگی ضرورت به‌کارگیری دانش پدافند غیرعامل را که به دنبال کاهش سطح آسیب رسانی، تهدید، افزایش امنیت در سطوح مختلف جامعه به‌ویژه برای ساکنین بومی این مناطق و مصونیت آنها از هرگونه تعدی و تعرض را در نظر دارد، اجتناب ناپذیر است. این مطالعه که توجه به قابلیت‌ها و توان‌های محیطی و ... شهر ساحلی چابهار، به لحاظ ملاحظات پدافند غیرعامل در برنامه ریزی‌های آمایش سرزمین را مورد توجه قرار داده، با روش توصیفی و تحلیلی به انجام رسیده است؛ لذا در مطالعه حاضر ضمن تبیین این‌گونه ملاحظات در برنامه‌ریزی‌های آمایش سرزمین و سایر اسناد بالا دستی، به بررسی این قابلیت‌ها، امکانات، نقاط قوت و ضعف در شهر چابهار پرداخته و راهکارهایی با تأکید بر درک به‌کارگیری راهبردهای پدافند غیرعامل ارائه خواهد داد.

واژه‌های کلیدی: آمایش سرزمین، پدافند غیرعامل، برنامه‌ریزی شهرهای ساحلی، شهر چابهار.

۱- مقدمه

طبق تقسیمات جغرافیایی، ۴ استان کشور در نوار ساحلی جنوب و ۳ استان در نوار ساحلی شمال قرار دارند که نزدیک به ۲۲/۵ جمعیت کل کشور را در خود جای داده‌اند. هرچند درصد کمی از این جمعیت که به طور مستقیم از دریا ارتزاق می‌کنند اندک می‌باشد ولی زندگی بخش قابل ملاحظه‌ای از آنها کم و بیش با دریا در ارتباط مستقیم بوده و از آن تأثیر می‌پذیرد که این امر جایگاه ویژه و اهمیت توسعه سواحل و بنادر کشور را بیش از پیش نمایان می‌سازد [۶].

بنادر بزرگ تجاری ایران شامل ۸ بندر (امیرآباد انزلی بوشهر چابهار امام خرمشهر نوشهر شهید رجایی) با ۱۳۵ پست اسکله به طول ۲۳ کیلومتر است که بندر چابهار یکی از مهم‌ترین آنها می‌باشد. با در نظر گرفتن سه مؤلفه اصلی مدیریت، بازاریابی و به دست آوردن بازارهای صادراتی و موفقیت در امر تجارت جهانی شایسته است استفاده بهینه از ظرفیت‌های دریای عمان و توسعه و سرمایه‌گذاری‌های آزاد از سواحل این بندر در چشم انداز طرح‌های کلان کشور قرار داشته باشد (همان).

سند چشم انداز ایران ۱۴۰۴ و توجه به طرح ملی آمایش سرزمین که مهم‌ترین هدف آن سازماندهی فضا به منظور بهره‌وری مطلوب از سرزمین در چارچوب منافع ملی می‌باشد، می‌تواند زمینه‌های پیشرفت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور و استان‌های مختلف آن را فراهم سازد.

توسعه و رونق بنادر جنوب و مناطق محروم کشور نیز در راستای همین امر بشمار می‌آید. نقش تعیین‌کننده بنادر ایرانی دریای عمان و به ویژه بندر چابهار در زمینه توسعه حمل و نقل دریایی و ترانزیت کشور به عنوان دروازه ورودی توسعه کریدور شرق، بارها از سوی مسئولان سازمان بنادر و

دریانوردی مورد تأکید قرار گرفته است، اما باید اذعان نمود که ایران تاکنون نتوانسته از ظرفیت‌های متعدد دریایی خود در مرزهای آبی جنوب بهره لازم را ببرد. این پتانسیل بالقوه که می‌تواند عامل مهمی در جهت رونق تجارت کل کشور باشد، متأسفانه هنوز از عدم توسعه مناسب و جایگاه نامطلوب جهانی رنج می‌برد [۶]. این تحقیق ضرورت جایگاه آمایش سرزمین به عنوان سندی در جهت تخصیص بهتر منابع، با توجه به ویژگی‌های سرزمین در برنامه‌ریزی توسعه شهرهای ساحلی (چابهار) با تأکید بر پتانسیل‌های موجود و چالش‌های ناشی از تهدیدات امنیتی- دفاعی و نقش پدافند غیر عامل در کاهش مخاطرات این عوامل، در آمایش سرزمین به عنوان بخشی از امنیت ملی کشور را مورد مطالعه قرار می‌دهد. این امر فضای جغرافیایی، سیاسی و اقتصادی کشور را برای بهینه سازی حیات انسانی و دوام سیاسی فراهم می‌کند؛ لذا آمایش سرزمین جنبه‌های بسیار قوی امنیتی، انسانی، اجتماعی، اقتصادی و عقلایی و در واقع سنتزی منطقی از کلیه امور برنامه‌ریزی در ارتباط با فضا و جغرافیای ملی و منطقه ای را مورد تأکید قرار می‌دهد.

۲- پیشینه تحقیق

در کشورهایی مانند آمریکا، شوروی سابق، آلمان، فرانسه، انگلستان، کانادا و غیره حتی کشوری مانند سوئیس، که در طول هر دو جنگ جهانی بی‌طرفی خود را حفظ کرده بود، با شتاب فزاینده‌ای به پدافند غیر عامل روی آوردند. در ادامه به گوشه‌هایی از مهم‌ترین اقدامات پدافند غیر عامل صورت گرفته توسط کشورهای پیش‌رو در این حوزه اشاره می‌شود:

- توسعه پدافند غیرعامل در آلمان باعث گردید تا علاوه بر سازمان‌های دولتی، شرکت‌ها و مؤسسات غیردولتی نیز به صورت داوطلبانه و افتخاری در این زمینه با دولت همکاری نمایند. با این حال مردم و شرکت‌های ملی و خصوصی در صورت رعایت استانداردهای دفاع غیرعامل از دولت کمک‌های مالی دریافت می‌نمایند؛ ضمناً ساخت پناهگاه در مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز مشابه الزامی است. بسیاری از تأسیسات و ساختمان‌های این کشور به صورت دو منظوره احداث شده است و علاوه بر کاربری‌های متفاوت در شرایط عادی، در شرایط بحران به پناهگاه تبدیل می‌شود که از جمله این مراکز می‌توان به خطوط راه‌آهن زیرزمینی، ایستگاه‌های مترو و پارکینگ‌های بزرگ ساختمان‌ها اشاره کرد [۴].

- در شوروی سابق، سازمان دفاع غیرعامل در اواسط سال ۱۹۶۰ میلادی تأسیس گردیده و به سرعت توسعه یافت و از سال ۱۹۶۶ با تحولی بزرگ تجدید سازمان گردید و سپهبد آلتونین از سوی لئونید برژنف به عنوان رئیس سازمان دفاع غیرعامل منصوب گردید. ساخت پناهگاه‌های ضد هسته‌ای و دو منظوره کردن بسیاری از تأسیسات مانند ایستگاه‌ها و معابر مترو و پارکینگ‌های زیرزمینی از همان زمان در دستور کار قرار گرفت و با ساخت استحکامات ایمن و زره‌های مقاوم در مقابل انواع بمب و موشک توسعه یافت (همان).

- اگرچه دولت سوئیس همچنان به سیاست‌های بی‌طرفی اتخاذ یافته در جریان دو جنگ جهانی وفادار بوده و از نظر موقعیت ژئوپولیتیک یا منابع زیرزمینی هم دارای وضعیت حساسی نیست؛ لیکن پدافند غیرعامل در این کشور به صورت جدی مورد پیگیری قرار گرفته و بخشی از فضای اطمینان‌بخش حاکم بر این کشور را می‌توان ناشی از اجرای این سیاست‌ها دانست. سازمان دفاع غیرعامل سوئیس، ساخت پناهگاه‌های مقاوم در مقابل انفجارها اتمی را به‌طور گسترده‌ای مورد توجه قرار داده و برای اقامت مردم تمامی امکانات از قبیل آب، غذا، دارو و سایر مایحتاج را به صورتی که قبل از فاسد شدن تعویض می‌گردند، پیش‌بینی نموده است (همان).

- بررسی تجارب کشورهای موفق در حیطة توجه به ملاحظات پدافند غیرعامل در برنامه‌ریزی آمایش سرزمین نشان می‌دهد که این موضوع در اکثر این کشورها بیشتر جنبه عملیاتی و اجرایی یافته، اما در کشور ما با توجه به اینکه سند آمایش سرزمین به عنوان راهبردی ملی و بلندمدت حاوی سطوح مختلف برنامه‌ریزی‌های ملی، منطقه‌ای، استانی و محلی است؛ با وجود سابقه ۵۰ ساله برنامه ریزی در کشور ایران، برنامه‌های آمایش سرزمین کشور، به دلایل مختلف و وجود مشکلات اجرایی برنامه‌های توسعه کشور، هیچ‌گاه نتوانستند از مرحله مطالعات پایه فراتر روند [۹]، از طرفی ضرورت توجه به مسائل دفاعی و امنیتی در این برنامه‌ها (آمایش سرزمین) از سابقه ای طولانی برخوردار نمی‌باشد و در طی دو دهه اخیر به صورت جدی به آن پرداخته شده است.

۳- مواد و روش‌ها

برای انجام پژوهش فوق ابتدا مفاهیم و تعاریف مرتبط با آمایش سرزمین و ضرورت توجه به جایگاه و ضوابط آمایش در طرح‌ها و برنامه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. سپس با توجه به موضوع مورد مطالعه ضمن بررسی مفاهیم پدافند غیرعامل، زمینه‌های قانونی آمایش دفاعی و امنیتی و ضرورت توجه به این‌گونه ملاحظات، تبیین و با توجه به موارد فوق به بررسی قابلیت‌ها، فرصت‌ها و نقاط ضعف و کمبودهای ناشی از ملاحظات دفاعی و امنیتی در شهر

ساحلی چابهار پرداخته شده و در نهایت برنامه‌ها و سیاست‌های راهبردی منتج از اطلاعات جمع‌آوری شده در ارتباط با ملاحظات پدافند غیرعامل با تأکید به ضوابط آمایش سرزمین، ارایه شده است.

۴- تعاریف و اصطلاحات

۴-۱- آمایش

کلمه آمایش از مصدر آمودن به معنای آباد کردن، آمیختن، آراستن و نظم دادن است [۱۱].

آمای یعنی آراینده و آمایش اسم مصدر آمای، به معنی هنر یا فن جای دادن با نظم و ترتیب و آراسته کردن و همراه با آینده نگری انسان‌ها، فعالیت‌ها، زیرساخت‌ها و وسایل ارتباطی در خدمت انسان‌ها در فضای کشور با در نظر گرفتن الزامات طبیعی، انسانی و اقتصادی می‌باشد [۱۵].

۴-۲- آمایش سرزمین

آمایش سرزمین به معنای بهره‌برداری بهینه از امکانات در راستای بهبود وضعیت مادی و معنوی و در قلمرو جغرافیایی خاص است [۱۶].

آمایش سرزمین عبارت است از تنظیم روابط بین انسان، فضا و فعالیت‌های انسان، به منظور بهره‌برداری منطقی از تمام امکانات، برای بهبود وضعیت مادی، معنوی و اجتماعی، براساس ارزش‌های اعتقادی، سوابق فرهنگی و ابزار علم و تجربه در طول زمان [۳].

در آمایش سرزمین، مقوله فضا و تحلیل قانون‌مندیهای حاکم بر شکل‌گیری آن، کلیدی‌ترین نقش را در برنامه‌ریزی دارد ولی در مجموع می‌توان گفت که فضا دربرگیرنده و حاصل روابط متقابل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی بخشی از جامعه در محیطی مشخص، یا گستره‌ی معینی از سرزمین است [۵].

۴-۳- ضرورت جایگاه آمایش سرزمین در نظام برنامه ریزی کشور

طراحی نظام برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش سرزمین و ارتقای جایگاه آن به عنوان بالا دست‌ترین سند توسعه بلندمدت کشور، در راستای کاهش فقر و محرومیت از طریق نهادینه سازی رویکرد آمایشی در بدنه نظام برنامه ریزی قرار دارد. همچنین این طراحی به منظور تنظیم رابطه دیدگاه‌های درازمدت و میان‌مدت و تنظیم روابط بین برنامه‌ریزی بخشی و منطقه‌ای و تعیین نقش و جایگاه بخش‌ها و عرصه‌های مختلف جغرافیایی در چارچوب مبانی آمایش سرزمین صورت می‌گیرد. در واقع آمایش و اسناد آن در سطح ملی یک سند بالادست در افق بلندمدت بیست ساله است که اصولاً جهت تحقق اهداف و آرمان‌های آن باید تمام برنامه ریزی‌های سطح پایین آن با استناد به این اسناد تهیه شوند و نهایتاً به مرحله اجرا درآیند [۱۴].

بر این اساس :

مقوله آمایش سرزمین به عنوان تلفیقی از سه علم اقتصاد، جغرافیا و جامعه شناسی به عنوان تبیین دیدگاه دراز مدت توسعه ملی، براساس مراحل اساسی ذیل شکل می‌گیرد:

۱. تدوین اصلی‌ترین جهت‌گیری‌های توسعه بلند مدت کشور از منظر آمایش سرزمین در یک فرآیند نگاه از بالا به توسعه ملی و تعیین و تبیین بازتاب‌های سرزمینی آن.
۲. تعیین امکانات و قابلیت‌ها و موانع و تنگناها که تعیین کننده تخصص‌ها و عملکردهای اصلی اقتصادی و اجتماعی و منشأ انتخاب فعالیت‌ها در سطح مناطق می‌باشند، در یک فرآیند نگاه از پایین به سطح ملی.
۳. تلفیق دو فرآیند نخست در برخورد با بخش‌های اقتصادی و ایجاد هماهنگی‌های بین منطقه‌ای و بین‌بخشی، و تصویر بازتاب‌های سرزمینی مرحله توسعه‌یافتگی بخش‌های مختلف در سطح ملی [۷].

۴-۴- ضرورت‌های تهیه و اجرای برنامه های آمایشی

- عدم تعادل‌های موجود در سرزمین، که در آینده ساختار فضایی کشور را با مشکلات جدی روبرو خواهد ساخت.

- عدم بهره برداری مناسب از امکانات و قابلیت‌های برخی از مناطق که این امر از یکسو موجب حاشیه‌ای شدن قسمت‌هایی از سرزمین و از سوی دیگر موجب فشار فراتر از ظرفیت به منابع و عرصه های محدود خواهد شد.
- عدم هماهنگی‌های لازم بین بخش‌های اقتصادی در سطح سرزمین.
- به فراموشی سپرده شدن شرایط اجتماعی، قومی و فرهنگی مناطق (یکپارچه سازی فضا و وحدت ملی).
- رعایت ملاحظات سیاسی- امنیتی ممکن است منجر به توسعه یا تجدید فعالیت‌ها یا فعالیت‌هایی خاص در برخی از عرصه‌ها شود.
- سازگاری زیست محیطی سرمایه گذاری‌ها و بهره برداری بهینه از منابع طبیعی در برنامه ریزی‌های اقتصادی.
- ساماندهی نظام اسکان جمعیت و سطح بندی مراکز شهری و نواحی روستایی بر اساس توزیع فعالیت‌ها و امکانات در پهنه سرزمین.
- و بالاخره لزوم توجه به مناسبات و تعاملات جهانی و منطقه‌ای و ضرورت لحاظ کردن این‌گونه متغیرها در برنامه‌ریزی‌های استراتژیک و بلندمدت با توجه به اهمیت روز افزون مسائل و ژئواکونومیک و ژئوپلتیک [۷].

۵- تعریف پدافند غیرعامل

از نظر واژه شناسی، واژه پدافند از دو جزء (پد) و (آفند) تشکیل شده است. در فرهنگ و ادب پارسی (پاد) یا (پد) پیشوندی است که به معانی ضد، متضاد، پی و دنبال بوده و هرگاه قبل از واژه قرار گیرد، معنای آن را معکوس می‌کند. واژه (آفند) نیز به معنای جنگ، جدال، پیکار و دشمنی، بیان شده است [۸].

موحدی‌نیا، دفاع غیرعامل را این‌گونه تعریف می‌کند: به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌گردد که مستلزم به‌کارگیری جنگ افزار و تسهیلات نبوده و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن خسارت مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان خسارات و تلفات ناشی از حملات و بمباران‌های هوایی موشکی دشمن را به حداقل ممکن کاهش داد [۱۳].

زیاری، دفاع را به دو نوع عامل و غیرعامل معرفی می‌نماید. به نظر او دفاع عامل به‌کارگیری اقدامات آفندی و تهاجمی با هدف ممانعت از پیشروی دشمن است در حالیکه دفاع غیرعامل عبارت است از: به‌کار بردن روش‌هایی که از آثار زیان‌هایی ناشی از اقدامات دشمن بکاهد یا آنرا به حداقل برساند (همان).

۵-۱- اهداف کلان پدافند غیرعامل

محورهای اساسی پدافند غیرعامل، حسب فرمایشات فرمانده معظم کل قوا به شرح ذیل می‌باشد:

- ایمن سازی مراکز حیاتی و حساس کشور.
- نهادینه کردن رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در طرح‌های توسعه منتهی به ایجاد مراکز طبقه بندی.
- دستیابی به علوم و فن‌آوری با تأکید بر تولید دانش و گسترش مراکز علمی، پژوهشی و آموزشی.
- توسعه کمی و کیفی نیروی انسانی متخصص.
- فرهنگ‌سازی و ایجاد باور عمومی در مورد تأثیر پدافند غیرعامل در کاهش آسیب پذیری.
- افزایش آستانه مقاومت ملی و تقویت مؤلفه‌های مقاومت در مقابل تهدیدات.
- بالا بردن قابلیت بقا و حفظ کشور در شرایط بحران.
- کاهش مجموعه آسیب پذیریهای کشور و نمایان کردن اقتدار ملی ناشی از آن به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی بازدارندگی.
- ایمن سازی مراکز اصلی نیروهای مسلح و کاهش آسیب پذیری در مقابل حوادث غیرمترقبه و بلایای طبیعی [۴].

۵-۲- مستندات قانونی در رابطه با دفاع غیرعامل

دیربازی است که لزوم توجه علمی و توأم با برنامه‌ریزی به ابعاد گسترده دفاع غیرعامل در شهرهای کشور به جد احساس می‌شود. بدیهی است عملیاتی کردن الزامات و ملاحظات حوزه دفاع، نیازمند تجلی شفاف و روشن آنها در قالب قوانین و مقررات کشور در سطوح و طبقات می‌باشد. این سطوح می‌تواند

از قوانین ساخت و ساز رایج در شهرها، تا سیاست‌های کلی نظام و اقدامات کلان در سطح آمایش سرزمین را در برگیرد [۱۳]. در ادامه به بررسی مهم‌ترین قوانین و مقررات و سیاست‌هایی که به طور مستقیم و غیرمستقیم به مبحث پدافند غیرعامل توجه نموده‌اند، اشاره می‌شود:

۵-۲-۱- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

- اصل یکصد و چهل و هفتم
دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی و جهاد سازندگی با رعایت کامل موازین عدل اسلامی استفاده کند در حدی که به آمادگی رزمی ارتش آسیبی وارد نیاید.
- اصل یکصد و پنجاه و یکم
به حکم آیه کریمه: و اعدوالمهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل ترهبون به عدو الله و عدوکم و آخرین من دونهم لاتعلمونهم الله یعلمهم؛ دولت موظف است برای همه افراد کشور برنامه و امکانات آموزش نظامی را بر طبق موازین اسلامی فراهم نماید بطوریکه همه افراد همواره توانایی دفاع مسلحانه از کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران را داشته باشند.
- اصل یکصد و پنجاه و دوم
سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.

۵-۲-۲- چشم انداز جمهوری اسلامی ایران

سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق سال ۱۴۰۴ چنین بیان می‌دارد که: جامعه ایرانی در افق این چشم انداز امن، مستقل و مقتدر با سازمان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و پیوستگی مردم و حکومت خواهد بود.

۵-۲-۳- اهم سیاست‌های کلی نظام در خصوص دفاع غیرعامل

- تأکید بر دفاع غیرعامل که عبارت است از: مجموعه اقدامات غیر مسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب پذیری، تدوام فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد.
- رعایت اصول و ضوابط دفاع غیرعامل از قبیل انتخاب عرصه ایمن، پراکنده‌سازی یا تجمع حسب مورد، حساسیت زدایی، اختفاء، استتار، فریب دشمن و ایمن سازی به مراکز جمعیتی و حائز اهمیت به‌ویژه در طرح آمایش سرزمینی و طرح‌های توسعه آینده کشور.
- تهیه و اجرای طرح‌های دفاع غیرعامل (با رعایت اصل هزینه - فایده) در مورد مراکز، اماکن و تأسیسات حائز اهمیت نظامی و غیرنظامی موجود و در دست اجرا، بر اساس اولویت و امکانات، حداکثر تا پایان برنامه ششم تأمین اعتبار مورد نیاز توسط دولت.
- دو یا چند منظوره کردن برخی از مستحدثات، تأسیسات و شبکه های ارتباطی و مواصلاتی در جهت بهره گیری دفاعی از آنها به ویژه در مناطق مرزی و حساس کشور [۱۴].
- فرهنگ سازی و آموزش عمومی در زمینه به‌کارگیری اصول و ضوابط دفاع غیرعامل در بخش دولتی و غیردولتی، پیش بینی متناسب در سطح عمومی و عالی و توسعه تحقیقات در زمینه دفاع غیرعامل.
- ممانعت از ایجاد تأسیسات پرخطر در مراکز جمعیتی و خروج این گونه تأسیسات از شهرها و پیش بینی تمهیدات ایمنی برای آن دسته از تأسیساتی که وجود آنها الزامی است و ممانعت از ایجاد مراکز جمعیتی در کنار تأسیسات پرخطر یا تعریف حریم آنها.
- پیش بینی ساز و کار لازم برای تهیه طرح‌های مشترک ایمن سازی و ایجاد هماهنگی در سایر طرح‌ها و برنامه‌ها و مدیریت نهادهای مسئول در دو حوزه دفاع غیرعامل و حوادث غیرمترقبه در جهت هم افزایی و کاهش هزینه‌ها.

۵-۲-۴- دفاع غیرعامل در سند چشم انداز ۲۰ ساله کشور

- سازمان دفاع غیرعامل کشور با تکیه بر فرامین و تدابیر فرمانده معظم کل قوا و به پشتوانه مراکز دینی و فرهنگی قوانین و مقررات موضوعه بر پایه عزم ملی و باور مسئولین و آحاد مردم تلاش مجدانه خویش را بر اعمال تدابیر فرهنگی و اطلاع رسانی در زیرساخت‌های اساسی جامعه به ثمر رسانده و کشور را در افق بیست ساله در بعد فرهنگ دفاع غیرعامل واجد ویژگی‌های زیر خواهد بود:
- نهادینه شدن فرهنگ دفاع غیرعامل در ابعاد علمی و عملی (در سطوح مختلف).
  - کاهش آسیب‌پذیری فرهنگی جامعه در برابر تهدیدات عملیات روانی دشمن.
  - ارتقاء سطح آستانه مقاومت ملی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی.
  - تقویت و تکمیل ساختار مدیریت و کنترل فرهنگ دفاعی (و دفاع فرهنگی) جامعه.
  - استاندارد شدن معیارهای تهیه و تدوین طرح‌های جامع بر اساس بایدها و نبایدهای علمی شناخته شده.
  - تکمیل چرخه علمی مورد نیاز در مراکز علمی و فرهنگی کشور به منظور دستیابی به فناوری‌های نوین (نانو فن آوری) با هدف ساخت و تأمین تجهیزات پیشرفته دفاع غیرعامل.
  - ساماندهی توانمندی فرهنگی - تبلیغاتی پراکنده کشور در راستای اهداف دفاعی (در برابر عملیات فرهنگی و روانی دشمن).

۵-۲-۵- ضوابط ملی آمایش سرزمین در خصوص پدافند غیرعامل

- هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۳/۸/۶ بنا به پیشنهاد شماره ۱۰۱/۱۳۴۱۰۸ مورخ ۱۳۸۳/۷/۲۵ سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و به استناد اصل یک صد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ضوابط ملی آمایش سرزمین در خصوص پدافند غیر عامل را بدین شرح تصویب نمود:
- ماده ۱- جهت گیری‌های ملی آمایش سرزمین که در راستای تبیین فضایی سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران و ترسیم الزامات تحقق آن در توسعه بلندمدت کشور و مبتنی بر اصول مصوب آمایش سرزمین، شامل ملاحظات امنیتی و دفاعی، کارایی و بازدهی اقتصادی، وحدت و یکپارچگی سرزمین، گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای، حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی، حفظ هویت اسلامی- ایرانی و حراست از میراث فرهنگی، تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور و رفع محرومیت‌ها؛ به خصوص در مناطق روستایی کشور، تنظیم شده است.
- ماده ۱۳- رعایت ملاحظات "امنیتی و دفاعی"، "حفاظت از محیط زیست" و "حراست از میراث فرهنگی" در استقرار جمعیت و فعالیت، به‌ویژه در محدوده‌هایی که با توجه به ملاحظات یاد شده، محدود نمودن یا تسریع توسعه در آنها الزامی است.
- ماده ۱۴- تأکید خاص بر آمایش مناطق مرزی برای بهبود شرایط زندگی و افزایش سطح توسعه این مناطق به منظور ارتقای امنیت مرزهای کشور.
- ماده ۱۵- رعایت اصول ایمنی و الگوی پدافند غیر عامل از قبیل استفاده از شرایط جغرافیایی و عوارض طبیعی، پراکندگی مناسب در پهنه سرزمین، انتخاب عرصه های امن به لحاظ سوانح طبیعی و غیرمترقبه و انتخاب مقیاس بهینه در استقرار جمعیت و فعالیت‌ها در راستای کاهش آسیب‌پذیری در برابر تهدیدات و بهره‌مندی از پوشش مناسب دفاعی [۱۰].

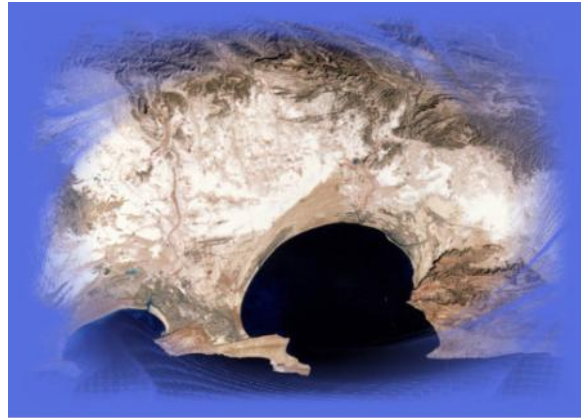
۶- موقعیت جغرافیایی شهر ساحلی چابهار

شهر چابهار با ۱۱ کیلومتر مربع مساحت و با موقعیت جغرافیایی ۶۰ درجه و ۲۸ دقیقه طول شرقی و ۲۵ درجه و ۳ دقیقه عرض شمالی بر دهانه خلیجی به همین نام با ارتفاع ۷ متر از سطح دریا واقع گردیده است. فاصله زمینی چابهار تا تهران (از مسیر جاده ایرانشهر- کرمان - تهران) ۲۳۷۱ کیلومتر است. فاصله آن تا زاهدان (از مسیر ایرانشهر - خاش) ۷۳۶ کیلومتر، تا مشهد (از مسیر زاهدان - بیرجند) ۱۷۰۰ کیلومتر، تا سرخس (مرز ترکمنستان) ۱۸۶۰ کیلومتر و تا بندر کراچی ۹۰۰ کیلومتر است و با مرز پاکستان (در گوآتر)، حدود ۱۲۰ کیلومتر مرز آبی دارد. همچنین ارتباط زمینی چابهار با کشورهای پاکستان و افغانستان (از مسیر زاهدان - زابل) ۹۶۲ کیلومتر فاصله دارد. فاصله دریایی بندر چابهار تا خرمشهر ۸۲۵، تا بندر امام خمینی ۸۰۵، تا کویت ۷۹۵، تا گناوه ۷۰۵، تا خارک ۶۹۵، تا بندر بوشهر ۶۸۰، تا دوحه (قطر) ۵۶۰، تا جزیره کیش ۴۲۰، تا بندرعباس ۳۸۵، تا شارجه ۲۷۵، تا جزیره قشم ۲۹۵، تا بندر جاسک ۱۶۵ و تا عمان ۱۵۰ مایل دریایی است [۱].

۷- موقعیت استراتژیکی شهر ساحلی چابهار

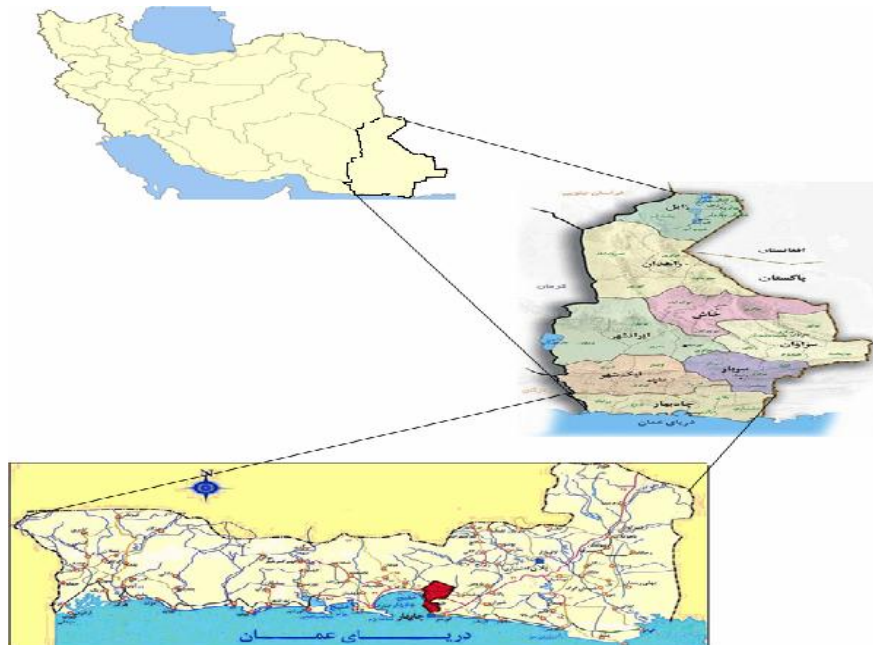
شهرستان چابهار در جغرافیای سیاسی کشور بلکه جهان، دارای نقش مهم و حساسی است، حدود ۳۰۰ کیلومتر مرز آبی در دریای پارس دارد و خلیج چابهار از یک موقعیت استثنایی در خارج از تنگه هرمز و در دهانه اقیانوس هند برخوردار است و با توجه به موقعیت ژئوپولیتیک آن از دیرباز به لحاظ نظامی از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. خلیج چابهار به واسطه وضعیت خود که دارای ۶۰ مایل طول و ۴۰ مایل عرض است می‌تواند محل تمرکز بسیار مساعدی برای ناوها گردد. از اوایل دهه پنجاه موقعیت استراتژیک خلیج چابهار در رابطه با اقیانوس هند مورد توجه قرار گرفت و حکومت پهلوی در عرض ۷ سال سه پایگاه هوایی، زمینی و دریایی در ساحل غربی خلیج چابهار احداث کرد. بعد از پیروزی انقلاب نیز این روند ادامه یافت و علاوه بر آن، دولت برنامه‌هایی با ابعاد اقتصادی، فرهنگی و رفح محرومیت را نیز در این ناحیه به اجرا گذاشت [۱].

در شکل‌های ۱-۷ و ۲-۷ به ترتیب عکسهایی از خلیج چابهار و موقعیت چابهار در کشور و استان را مشاهده می‌کنید.

شکل ۱-۷: عکس هوایی از خلیج چابهار (www.cfzo.org)

شکل ۲-۷: موقعیت چابهار در کشور و استان [۱]

بررسی نقاط قوت و

۸-

فرصت، ضعف و تهدید شهر ساحلی چابهار با رویکرد پدافند غیر عامل

حسب شرح خدمات استاندارد تدوین شده توسط مهندسين مشاور شرکت شرق آيند برای ملاحظات دفاعی- امنیتی در آمایش استان البرز (با در نظر گیری ملاحظات مدنظر مرکز ملی آمایش سرزمین برای ملاحظات دفاعی- امنیتی)، به صورت کلی، چهار بخش تهدیدات ناشی از مخاطرات محیطی و محیط زیستی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و سیاسی و ملاحظات امنیتی - دفاعی مورد بررسی قرار می گیرد. با توجه به اینکه هدف مقاله فوق شناسایی نقاط قوت- فرصت و تهدید- ضعف در شهر چابهار با تأکید بر ملاحظات پدافند غیرعامل در شهر چابهار بوده است، لذا پس از مطالعات صورت گرفته، هر کدام از موارد چهارگانه فوق که به آنها اشاره گردید در قالب جدول ۸-۱ مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت راهبردهایی جهت بهبود، با توجه به نتایج حاصل از جدول ارائه گردیده است.

جدول ۸-۱: قوت و فرصت، ضعف و تهدید با تأکید بر ملاحظات پدافند غیر عامل در شهر چابهار

شاخص	قوت و فرصت	ضعف و تهدید
ملاحظات محیطی و کالبدی	<ul style="list-style-type: none"> - سواحل چابهار به واسطه وضعیت ژئوپلیتیکی که دارای ۶۰ مایل طول و ۴۰ مایل عرض می باشد که می تواند محل مناسب برای تمرکز و پهلوگیری ناوها باشد. - شهر ساحلی چابهار به عنوان تأمین کننده بیش از ۶۰٪ ماهی تن کشور و پایگاه اصلی صید تن ماهیان به شمار رفته که در ترکیب آن بین ۷۵-۸۰ درصد صید استحصالی را ماهیان صنعتی (غیر خوراکی) شامل می شود. همچنین وجود برخی کودهای گیاهی، مکمل های خوراک دام و طیور، مصارف دارویی و دندان پزشکی، صنعتی، نظامی، بهداشتی، پژوهش های علمی، صنایع کاغذی و نساجی استفاده می شوند و وجود برخی از گونه های آبی مانند لایستر خاردار یا لایستر صخره ای (شاه میگو) که در صورت بحران های زیست محیطی ناشی از پدافند غیرعامل می تواند به عنوان یک تهدید برای صنایع و اشتغال زایی صیادان به شمار آید [۲]. - هماهنگی و تعامل سازنده با سایر سازمان های بین المللی و همچنین تعامل مستحکم با کشورهای همسایه ساحلی در نظام مدیریت ساحلی از طریق برگزاری اجلاس های در راستای هم اندیشی و تعامل به جهت حل مشکلات زیست محیطی ساحل. - دارای موقعیت ممتاز در امر کشتیرانی و حمل و نقل دریایی به دلیل دسترسی به آب های عمیق در خلیج و ایجاد شرایط مناسب برای پهلوگیری کشتی های بزرگ. 	<ul style="list-style-type: none"> - شکل شهر چابهار بر اساس الگوی شهرهای خطی ساحلی بر پایه یک محور پیوسته حمل و نقل (یا چند محور موازی زیستی حمل) می باشد و کلیه ساکنین شهر در اطراف محور ارتباطی زندگی می کنند. - عدم دسترسی به امکانات حمل و نقل هوایی به دلیل قرارگیری فرودگاه در فاصله ۲۰ کیلومتری شهر چابهار. - افزایش صدمات ناشی از آتش سوزی، انفجار بعد از حملات در این گونه شهرها به دلیل نحوه قرارگیری ساختمان ها در الگوی خطی شهرها بیش از الگوهای دیگر است؛ به ویژه اگر معابر اصلی در مسیر باد غالب باشد. - وجود مشکل تأمین آب شرب در بعضی از مناطق نوار ساحلی به خصوص در جنوب شرق، یکی از فاکتورهای مهم می باشد که باید در احداث یک بندر به آن توجه شود؛ لذا در صورت کافی نبودن منابع آب شرق و نیز کمبود و یا نبودن منابع آب جایگزین متناسب با جمعیت افزایش یافته آن منطقه، می تواند در شرایط بحرانی باعث به وجود آمدن مشکل بروز بیماری و نهایتاً آسیب منطقه و بندر گردد. - احداث و توسعه ساختارهای ساحلی به وسیله انسان که باعث سرعت بخشیدن به فرسایش ساحل می گردد [۲]. - نامشخص بودن مکان های ساحلی مناسب برای احداث بنادر و اسکله ها و توسعه آنها به علت فقر مطالعاتی و نبود اشراف علمی بر ویژگی ها و ارتباطات اکوسیستمی در سواحل منطقه در نتیجه تخریب و دست کاری در اکوسیستم دریایی منطقه، نظیر تخریب آب سنگ های مرجانی- آهکی (به عنوان حافظ ساحل در برابر امواج دریا)، لایروبی نامناسب، بر هم زدن تعادل ماسه و اکوسیستم [۲]. - وجود شرایط خاص اقلیمی در برخی از فصول سبب ایجاد مخاطرات محیطی می گردد. از جمله بارش شدید باران و وقوع سیل ناشی از طوفان گنو که موجب انسداد مسیرهای زمینی و هوایی چابهار به سمت ایرانشهر، زاهدان و بندر عباس می گردد.

ملاحظات اقتصادی	<p>- موقعیت سوق الجیشی و اقتصادی ویژه به دلیل آنکه سواحل چابهار (دریای عمان) بخشی از راه مواصلاتی خلیج فارس و مناطق نفت خیز آن با اقیانوس هند، شرق دور، دریای مدیترانه و اروپاست که می‌تواند باعث جذب سرمایه‌گذاران خارجی شود و چابهار به عنوان یک بندر ذینفع عامل بازدارنده‌ای از طرف دشمن باشد.</p> <p>- بندر چابهار یکی از بنادر مهم در جنوب ایران و در بخش شمالی دریای عمان قرار گرفته است. این بندر به علت موقعیت استراتژیک و دستیابی به آب‌های آزاد بین‌المللی و ظرفیت ۷۰۰۰۰ هزار تنی پس از بندر ۸۰۰۰۰ تنی شهید رجایی می‌تواند از جایگاه ویژه‌ای در مبادلات ایران و سایر کشورهای منطقه برخوردار باشد و به عنوان تنها بندر اقیانوسی ایران شناخته می‌شود.</p> <p>- چابهار در مقیاس با دیگر مناطق ساحلی و جنوب ایران دارای موقعیت ممتازی در امر کشتیرانی و حمل و نقل دریایی است. وجود آب‌ها در خلیج وسیع، شرایط مناسبی را برای پهلوگیری کشتی‌های بزرگ در این منطقه، ایجاد تأسیسات بندری با هزینه مناسب و صرفه اقتصادی فراهم کرده است. چابهار به عنوان بزرگ‌ترین بندر تجاری در خارج از خلیج فارس از نظر سیاست و استراتژیکی ملی در مواقع جنگ و بحران‌های منطقه مجزا و نقطه ای کلیدی برای تنفس اقتصادی بازرگانی خارجی کشور و ضمانتی برای گردش کار صنایع و فعالیت‌های اقتصادی آن محسوب می‌شود.</p>
ملاحظات اجتماعی، فرهنگی و سیاسی	<p>- موقعیت جغرافیایی سواحل چابهار در خارج از خلیج فارس و تنگه هرمز که آنرا کمتر در معرض تنش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی خلیج فارس قرار می‌دهد، دسترسی مستقیم به آب‌های آزاد و قرار داشتن در خارج از خلیج فارس و همین طور عدم آسیب پذیری در مواقع بروز بحران، موقعیت استراتژیکی را برای ایجاد یک گذرگاه ارتباطی بین کشورهای آسیای میانه و سایر کشورهای جهان فراهم آورده است.</p> <p>- قابلیت ایجاد تأسیسات بندری با هزینه مناسب و صرفه اقتصادی به دلیل موقعیت جغرافیایی حساس و مناسب که می‌تواند چابهار را به اقتصادی‌ترین بندر برای انجام مبادلات بازرگانی با کمترین هزینه جهت صادرات کالا به سایر بنادر خلیج فارس تبدیل نماید.</p> <p>- به دلیل وجود آب و هوا و اقلیم مناسب و موقعیت ویژه اقتصادی، شهر چابهار به کانون مناسبی جهت جمعیت از داخل و خارج استان تبدیل شده است.</p>
<p>- کاهش اشتغال‌زایی رسمی و با مجوز، تلاش برای صید و صیادی غیرمجاز و قاچاق را افزایش داده است.</p> <p>- در صورتی که روابط دیپلماتیک با کشورهای عمان و خلیج چابهار را به عنوان محل عبور کشتی‌های ترانزیتی و تجاری انتخاب نموده‌اند مسالمت آمیز نباشد، این موقعیت سوق الجیشی و راه مواصلاتی می‌تواند تهدیدی برای کشور باشد.</p> <p>- یکی از معضلات موجود در بندر چابهار عدم وجود شبکه حمل و نقل ریلی می‌باشد به گونه ای که حمل و نقل بارهای تخلیه شده از کشتی فقط از طریق جاده امکان‌پذیر می‌باشد و در صورت بروز هر نوع بحران، جابه‌جایی کالا با مشکل مواجه می‌شود.</p>	<p>- با توجه به شکل گیری منطقه آزاد و سایر قابلیت‌های اقتصادی موجود در شهر چابهار، متأسفانه همچنان بسیاری از ساکنین منطقه، با فقدان منابع درآمد پایدار روبرو بوده و مشکلات معیشتی عدیده‌ای دارند.</p> <p>- کمبود و یا فقدان امکانات گذران اوقات فراغت در شهر چابهار.</p> <p>- تحولات و آشفتگی‌های سیاسی و جنگ‌های متعدد در دو کشور افغانستان و پاکستان موجب تسری ناامنی به استان و شهر چابهار شده است. به‌ویژه اینکه هم‌مرز بودن استان با این کشورها و نزدیکی فرهنگی و تاریخی شهرهای مرزی من جمله چابهار با مردمان این دو کشور، به خودی خود باری از این ناامنیها را به شهر منتقل نموده است. از آنجمله می‌توان به اقدامات تروریستی در طی دو سال اخیر اشاره نمود.</p>

<p>- قرارگیری پایگاه‌های هوایی، زمینی و دریایی در سواحل غربی بندر چابهار به عنوان عامل بازدارنده و دفاع غیر عامل برای بندر محسوب می‌گردد.</p> <p>- عدم وجود تأسیسات زیربنایی شهر به صورت انسجام یافته و مکان‌گزینی واحد آنها در قالب یک شبکه تأسیساتی واحد و عدم استقرار این تأسیسات به صورت زیرزمینی.</p> <p>- ایجاد کاربری‌های مهم و کلیدی با ابعاد بزرگ مقیاس و متفاوت با دانه بندی ساختمان‌های پیرامونی از شاخص‌های منفی ساحل به لحاظ دفاع غیرعامل می‌باشد.</p> <p>- عدم بهره‌مندی از ساختارهای همگن به لحاظ کالبدی و تفکیک قطعات در شهر چابهار مغایر با اصول پدافند غیرعامل می‌باشد.</p> <p>- استقرار تأسیسات زیربنایی به صورت درختی (شاخه‌ای) در شهر چابهار به نسبت شهرهایی که تأسیسات آب آنها به صورت حلقوی می‌باشد در هنگام حمله از آسیب پذیری بیشتری برخوردار است. زیرا در این الگو (شاخه ای) در صورت انهدام بخشی از خطوط لوله، آب مصرفی قطع می‌شود.</p> <p>- در شهرهای ساحلی فعالیت‌های تولیدی، مسکونی‌های پرتراکم، تجاری و خدماتی اصلی در امتداد محورهای طولی اصلی قرار می‌گیرد که در زمان حمله به این محور اصلی، فعالیت‌ها و عملکردهای شهر فلج گردیده و شهر با مشکلات جدی معیشتی و انهدام محورهای اصلی مواجه خواهد شد.</p> <p>- تعداد محدود راه های خطی و کم عرض بودن دسترسی در این‌گونه شهرها، در مواقع اضطراری سبب می‌گردد تا حجم کثیر مردمی که برای فرار و یا دسترسی به نقاط پیرامونی به سمت این راه‌ها هجوم می‌آورند با انسداد و قفل شدن معابر مواجه و این امر مانع از فرآیند امداد رسانی و عبور ماشین‌های اورژانس و غیره می‌گردد.</p> <p>- حمله دشمن به مسیرهای اصلی این شهرها از طریق بمباران هوایی و غیره، سبب قطع شریان‌های حیاتی شهر گردیده و ارتباط نقاط شهری و مواصلاتی را با کانون‌های زیستی پیرامون قطع می‌نماید.</p> <p>- عدم رعایت حریم مراکز نظامی و پایش و تجزیه و تحلیل منطقی از فاصله و یا نزدیکی این مراکز به سواحل چابهار با توجه به ملاحظات پدافند غیر عامل.</p> <p>- با توجه به اینکه فضاهای سبز، باغات، مزارع و پارک‌ها از دیدگاه غیر عامل یک شاخص مثبت برای شهر محسوب می‌گردد، فقدان و کمبود این فضاها در شهر چابهار در زمان بحران می‌تواند تبعات جبران ناپذیری برای شهر در بر داشته باشد.</p>	<p>- قرارگیری پایگاه‌های هوایی، زمینی و دریایی در سواحل غربی بندر چابهار به عنوان عامل بازدارنده و دفاع غیر عامل برای بندر محسوب می‌گردد.</p>
---	---

۹- راهبردها

بنابر اصول و مفاهیم آمایش سرزمین و ملاحظات دفاعی- امنیتی که در جدول ۸-۱ مورد بررسی قرار گرفت، راهبردهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- بهره‌مندی از ساختارهای همگن به لحاظ کالبدی تا حد زیادی می‌تواند به مصون نگاه داشتن کاربری‌های مهم و کلیدی از منظر دفاعی کمک کند [۱۳].

- تقسیم و تفکیک پلان، سایت‌های گسترده شهری همانند فرودگاه‌ها، مراکز نظامی و ... به قطعات کوچک‌تر و یا استفاده از پوشش گیاهی و کف‌سازی‌های ویژه که می‌تواند تداعی کننده جدایی و همچنین عدم مشخص بودن مرز این‌گونه کاربری‌ها باشد می‌تواند تأثیر قابل توجهی در شناسایی این‌گونه مناطق توسط سنجنده‌های دشمن باشد (همان).
- استفاده از شبکه‌های حلقوی بسته به جای شبکه‌های شاخه‌ای و درختی در تأسیسات آب و فاضلاب و گاز رسانی شهری می‌تواند این امکان را در اختیار دهد که در صورت وارد آمدن هرگونه آسیب و انفجار در قسمتی از شهر با بستن دریچه مربوطه آب یا گاز شهری را قطع نموده و ضمن جلوگیری از انفجار و آتش سوزی (در شبکه گاز رسانی) مانع از قطعی کامل آب و گاز در سایر نقاط شهر شد (همان).
- جلوگیری از قرار دادن دکل‌های برق فشار قوی اصلی در مراکز پرتراکم شهری و استفاده از سامانه‌های تولید انرژی خورشیدی که در مواقع بحران می‌تواند بسیار سودمند واقع گردد.
- جذب سرمایه‌های خارجی برای افزایش امنیت شهر.
- توجه به تمرکز زدایی از بخش مرکزی شهر و پراکنش و جانمایی آنها در سایر بخش‌های شهر (در شهر چابهار بخش قابل ملاحظه‌ای از عملکردهای شهری به جز منطقه آزاد اعم از تجاری، اداری و بهداشتی و درمانی، در یک خیابان اصلی قرار گرفته است).
- استفاده دو منظوره از برخی از کاربری‌های شهری در زمان بحران (به عنوان مثال به هنگام حمله دشمن می‌توان از مساجد و مکان‌های آموزشی به عنوان مراکز جهت آموزش دفاع غیر نظامی به شهروندان استفاده نمود).
- تأکید بر در نظر گیری ملاحظات پدافند غیرعامل در طرح‌های شهری (به عنوان مثال در بسیاری از کاربری‌های شهری امکان ایجاد پناهگاه، پله اضطراری و یا استفاده از تکنولوژی‌های جدید در تأسیسات زیربنایی می‌بایست مد نظر قرار گیرد).
- با توجه به قرارگیری فرودگاه در فاصله ۲۰ کیلومتری شهر چابهار و امکان دسترسی به آن صرفاً از طریق یک مسیر مواصلاتی (مسیر چابهار - بندرعباس)، که در مواقع بحران (اعم از حوادث طبیعی و جنگ) انسداد آن محتمل می‌باشد لذا پیش بینی خطوط دسترسی جایگزین به این فرودگاه و یا استفاده از فرودگاه جانبی دیگر، در مقیاس کوچک‌تر در شهر چابهار ضروری می‌باشد.
- بهره‌گیری از سرمایه‌های اجتماعی و انسانی از طریق توجه یکسان و هماهنگ به کلیه اقوام و مذاهب موجود در شهر چابهار با هدف حفظ انسجام ملی و افزایش سطح مشارکت مردم به‌ویژه در زمان بحران.
- ارائه آموزش‌های دفاعی به مردم از طریق ستاد مدیریت بحران و هماهنگی.
- توجه به امکان دفاع، عاملی بازدارنده برای تهاجم، به عنوان مثال برای بندر چابهار پایگاه دهم شکاری و نیز نیروی دریایی سپاه، عاملی بازدارنده برای بندر بوده و توان دفاعی منطقه را بالا می‌برد؛ لذا رعایت این شاخص می‌تواند به عنوان عاملی مثبت در ایجاد امنیت در شهر باشد.

۱۰- نتیجه گیری

در نظرگیری و تأکید ویژه بر ملاحظات دفاعی- امنیتی در طرح‌های آمایش سرزمین از موضوعات مهم و اساسی بوده که در طی چند دهه اخیر به شدت مورد توجه برنامه‌ریزان و متخصصان برنامه‌های آمایش سرزمین قرار گرفته است، چرا که با توجه به پدافند غیر عامل و ارائه راهکارها و سیاست‌های آن در زمان صلح می‌توان خسارات و تلفات ناشی از بحران‌های طبیعی و انسانی را به حداقل کاهش داد. در مطالعه فوق ضمن بررسی و تبیین جایگاه ضوابط و سیاست‌های مندرج در برنامه‌های آمایش سرزمین و تأکید ویژه این برنامه بر ملاحظات دفاعی و امنیتی، بررسی توان‌ها، قابلیت‌ها و نقاط ضعف و تهدید؛ علی‌الخصوص برای شهرهای ساحلی با توجه به نقش خاص و اثرگذار این‌گونه شهرها در سطح ملی و بین‌المللی به دلیل ماهیت فعالیت‌های صورت گرفته در آنها و در نظرگیری این مسئله که تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی و ... می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر عملکرد آنها در سطوح مختلف (اعم از منطقه ای و ملی) داشته باشد، تأکید بر پدافند غیرعامل ضرورتی اجتناب ناپذیر است؛ لذا در مطالعه حاضر با توجه به شرح خدمات استاندارد که توسط مرکز ملی آمایش سرزمین برای این بخش (ملاحظات دفاعی - امنیتی) تدوین شده به بررسی ساحلی چابهار در چهار بخش کالبدی- محیطی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی - سیاسی و دفاعی و امنیتی با لحاظ نقاط قوت و فرصت‌ها، نقاط ضعف و تهدیدها از منظر پدافند غیرعامل پرداخته شد.

در نهایت راهکارهایی جهت تقویت جنبه‌های دفاعی- امنیتی با تأکید بر ایمنی سازی مراکز حیاتی و حساس شهر، فرهنگ سازی و ایجاد باور عمومی از طریق ارائه آموزشهای پدافند غیرعامل، رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در طرحهای شهری و... ارائه گردید.

۱۱- مراجع

- [۱] آغاسی‌زاده، عبدا...، بررسی نقش منطقه آزاد تجاری- صنعتی چابهار در توسعه توریسم منطقه‌ای، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، گروه جغرافیا، صفحه ۹۹، ۱۳۸۷.
  - [۲] ابراهیم‌زاده، عیسی، آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی محیطی در جنوب شرق ایران، تهران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۸۹.
  - [۳] اسکندری، حمید، مباحث پدافند غیرعامل [۵] آمایش سرزمین از منظر پدافند غیرعامل، چاپ اول، تهران، بوستان حمید، تابستان ۱۳۹۰.
  - [۴] اسکندری، حمید، دانستنی‌های پدافند غیر عامل، ویرایش سوم، تهران، بوستان حمید، بهار ۱۳۹۱.
  - [۵] بیدآباد، بیژن، روش شناسی نظری و روش کار اجرایی در آمایش سرزمین با تأکید بر پروژه های سرمایه گذاری بزرگ منطقه‌ای، تهران، انتشارات موسسه فرهنگی هنری گیتی، ۱۳۸۴.
  - [۶] پارساپور، روزبه، آمایش سرزمین دریای عمان بنادر چابهار، جاسک، کنارک (چشم اندازی به سوی توسعه و سازندگی مناطق محروم جنوب شرق کشور)، ماهنامه خلیج فارس و امنیت، انتشارات مرکز مطالعات خلیج فارس، قابل دسترسی در کانون پژوهش‌های دریای پارس به آدرس اینترنتی: www.Persiangulfstudies.com، خرداد ۱۳۸۹.
  - [۷] سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، جهت گیری آمایش ملی، دفتر آمایش و توسعه پایدار، ۱۳۸۳.
  - [۸] دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
  - [۹] شریف‌زادگان، محمد حسین و رضوی دهکردی، سید امیر، علوم محیطی، سال هفتم، شماره چهارم، ص ۹۰، تابستان ۱۳۸۹.
  - [۱۰] عامریون، احمد و چاقری، محمود، آمایش سرزمین با رویکرد دفاعی-امنیتی، فصلنامه علمی و آموزشی دفتر توسعه آموزش (edo) دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله، سال دهم، شماره ۳۶.
  - [۱۱] معین، محمد، فرهنگ فارسی، جلد اول، چاپ سوم، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۳.
  - [۱۲] مهندسین مشاور شرق‌آیند، شرح خدمات تفصیلی آمایش استان البرز،
  - [۱۳] هاشمی فشارکی، سیدجواد و شکیبامنش، امیر، طراحی شهری از منظر دفاع غیرعامل، چاپ اول، تهران، بوستان حمید، بهار ۱۳۹۰.
- و استفاده از سایت‌های:

[14] http://www.aftabir.com/articles/view/social/other/c4c1218261245_economic_development_p1.php

[15] <http://www.persiangulfstudies.com/Fa/index.asp>.

[16] <http://www.verdinejad.com/visitorpages/show.aspx?isdetailist=true&itemid=31008,8>